

Begrijpend lezen anders, beter en leuker!

Joop Stoeldraijer en Marieke Boers

U bent zojuist begonnen met het lezen van dit artikel over begrijpend lezen. Daar zijn we blij mee. Maar, heeft u uw voorkennis geactiveerd? Heeft u naar de kopjes gekeken? Heeft u naar de plaatjes gekeken? Heeft u een voorspelling gemaakt over wat er komen gaat? Wat voor soort tekst is dit? Zult u straks bij het lezen letten op de verwijswaarden, eventueel de verbindingswoorden!? We vrezen dat u aan dit artikel begonnen bent zonder al te veel strategieën of leesmanieren in te schakelen. Hoewel, misschien doet u dit allemaal onbewust, dankzij uw rijke leeservaring. Zou kunnen...

Al deze methodes zijn verschillend van opzet. Ze verschillen in tijdsbesteding, in het aantal toetsen en de manier van toetsen, in de differentiatievormen, in teksten (uiteraard), in de verhouding fictionele en non-fictionele teksten, in prijs, in vormgeving. Ze zijn nauwelijks met elkaar te vergelijken, maar één ding hebben ze gemeen: ze reiken de leerlingen manieren aan om teksten te lijf te gaan. Die manieren, door de auteurs ook wel strategieën, aanpakken of leesvaardigheden genoemd, beogen allemaal hetzelfde: aan manier aanleren om een tekst beter te begrijpen.

Wat hebben al die inspanningen opgeleverd?

Na tientallen jaren met deze methodes gewerkt te hebben moeten de resultaten voor zich spreken: de Nederlandse leerlingen kunnen fantastisch teksten lezen en interpreteren...

Maar 50%

Uit de rapportages van PPO (Balans van het leesonderwijs aan het einde van de basisschool PPO rapport nummer 33) blijkt echter dat door 50% van de leerlingen het niveau van de standaard voldoende wordt behaald, terwijl dit niveau bij 70% tot 75% wordt verwacht. Geen best resultaat dus.

Een onderzoek

In mei/juni 2005 is het eerste peilingsonderzoek voor leesstrategieën aan het eind van het basisonderwijs uitgevoerd. Dit onderzoek bestond enerzijds uit evaluatie van de kennis die leerlingen van leesstrategieën hebben en anderzijds uit toetsen gericht op het kunnen toepassen van die strategieën. De toetsen zijn voorgelegd aan de leerlingen van jaargroep 6, 7 en 8 en aan 12-/13-jarige leerlingen in het speciaal basisonderwijs met vergelijkbaar leesvaardigheidsniveau (sbo+). Omdat de leerlingen uit de onderzoeksgroep ook toetsen voor begrijpend lezen hebben gemaakt, is in dit onderzoek ook nagegaan in welke mate de resultaten op deze leesstrategietaken daarmee samenhangen. Lastige tekst!? Wat heeft u gedaan om het te blijven volgen? Laat maar, lees maar verder.

Onderwijs in begrijpend lezen

Het begon allemaal met de stelling van Cor Aarnoutse, emeritus hoogleraar Onderwijskunde en Nederlandse taal: leerlingen worden geacht allerlei vragen over een tekst te kunnen beantwoorden, maar we verzuimen hen instructie te geven over hoe een tekst aangepakt moet worden. Onderwijskundigen, leesdeskundigen, en andere deskundigen begonnen methodes te schrijven voor begrijpend en studerend lezen: Lees je wijzer, Goed Gelezen!, Tekst verwerken, Taal Totaal, Drukwerk, Wie dit leest, Ondersteboven van lezen, Tussen de regels, Overal tekst!, Lezen in beeld, Leesplus, Leeswerk, Taalleeland, Taalkabaal, Leeszin, enz. enz.

Wat bleek?

Er is nauwelijks sprake van enige samenhang tussen actieve kennis van leesstrategieën en begrijpen of interpreteren van geschreven teksten! Dit is toe te schrijven aan het feit dat leerlingen actief weinig relevante leesstrategieën kunnen noemen. En dat na jarenlang te zijn belaagd met onderwijs in strategieën!

En ook dat het toepassen van leesstrategieën een heel andere vaardigheid is dan het kunnen begrijpen en interpreteren van geschreven teksten. Ofwel, er is sprake van onderscheiden aspecten van leesvaardigheid.

Van strategieën ga je teksten niet beter begrijpen!

Tenslotte zegt het rapport dat 'uit de gevonden samenhang niet zonder meer geconcludeerd kan worden dat onderwijs in leesstrategieën een faciliterend effect heeft op het kunnen begrijpen en interpreteren van teksten of omgekeerd'. In gewoon Nederlands: door het aanleren van strategieën leer je teksten niet beter begrijpen.

Relatie tijd en toetsresultaten

Hoeveel tijd u besteedt aan het onderwijs in begrijpend lezen blijkt niet van invloed te zijn op het resultaat. Uit onderzoek blijkt (PPON nummer 35) dat de methode 'Tekst verwerken' de beste resultaten geeft op de toetsen voor begrijpend lezen en deze methode besteedt de minste tijd aan dit vak!

In de tabel hiernaast hebben we de tijdsbesteding van veel gebruikte methodes voor begrijpend lezen naast elkaar gezet:

Tijdsbesteding veel gebruikte methodes begrijpend lezen

	Totaal groep 4-8	Waarvan tijd voor zelfstandig werken
Ondersteboven van lezen	230,5 uur	0
Leeshuis	246 uur	84 uur
Taalleesland	225 uur	0
Tekst verwerken	125 uur	0
Tussen de regels	261 uur	96 uur
Goed Gelezen!	307,5 uur	112,5 uur

Cito-toetsen begrijpend lezen:

wat meten die eigenlijk?

De resultaten voor begrijpend lezen worden door de Inspectie gemeten met de Cito-toetsen voor begrijpend lezen. Wat meten deze toetsen nou eigenlijk? Probeer zelf eens de vragen van een toets te beantwoorden (één van de 4 antwoorden aankruisen). U zult de meeste goede antwoorden kiezen wanneer u:

- vlot kunt lezen,
- over een goede woordenschat beschikt,
- kennis van de wereld heeft,
- de rust en concentratie kunt opbrengen om de juiste antwoorden te selecteren,
- vertrouwd bent met de manier van vragen stellen van de toets.

Wat u niet nodig heeft om de vragen te beantwoorden isjuist, kennis van de strategieën.

Onderwijs in begrijpend lezen, heeft dat nog zin?

Scholen die meedoen met de Eindtoets Basisonderwijs van Cito hebben dit schooljaar een REB ontvangen: Rapportage Eindtoets Basisonderwijs. In deze rapportage staat o.a. te lezen dat Cito de scores van de leerlingen op het onderdeel Begrijpend lezen als indicator voor de intelligentie gebruikt. Intelligente kinderen zullen hogere scores halen dan minder intelligente. In deze REB staat nog een interessante constatering. Cito is van mening dat onderwijs in begrijpend lezen weinig invloed heeft op de bij de toetsen behaalde resultaten! Samengevat kunnen we stellen dat het onderwijs in begrijpend lezen nauwelijks effect heeft en de resultaten zijn eerder toe te schrijven aan andere factoren zoals technische leesvaardigheid, woordenschat, toetsvaardigheid en intelligentie. Het moet dus beter, maar zeker ook leuker...

Begrijpend lezen moet leuk zijn!

We willen allemaal dat kinderen gemotiveerde lezers worden: begrijpend lezen is immers de meest belangrijke vaardigheid die kinderen nodig hebben om nieuwe kennis tot zich te nemen. Het accent in het basisonderwijs verschuift in de middenbouw dan ook van leren lezen naar lezen om te leren. Kerndoel 9 (een van de 12 kerndoelen voor Taal) formuleert het als volgt:

De leerlingen krijgen plezier in het lezen en schrijven van voor hen bestemde verhalen, gedichten en informatieve teksten.

Ook de Nederlandse wetgever is het met bovenstaande stelling volledig eens: lezen moet leuk zijn.

Dit doel is zelfs exclusief van toepassing op begrijpend lezen. Voor geen enkele andere vaardigheid wordt in de nieuwe kerndoelen aangegeven dat 'plezier hebben in' belangrijk is. Voldoende reden dus om de motivatie van leerlingen voor Begrijpend lezen eens kritisch onder de loep te nemen.

Vinden leerlingen begrijpend lezen wel leuk?

Begrijpend lezen leuk? De geluiden uit de praktijk doen ons vermoeden dat veel leerlingen en leraren daar anders over denken. "Nee hè," zuchten veel leerlingen wanneer de begrijpend leesboeken op tafel komen. Om ons vermoeden met hardere feiten te kunnen onderbouwen hebben wij in november 2007 een minionderzoek gedaan naar de aantrekkelijkheid van het vak begrijpend lezen in groep 4-8 van de basisschool. In totaal hebben 55 scholen en 9000 leerlingen in de regio West-Brabant aan ons onderzoek meegedaan.

Het onderzoek was eenvoudig van opzet. Met enkele korte vragen is in kaart gebracht wat het effect is van het gebruik van de methode voor begrijpend lezen op de leerlingen. Leerkrachten hebben de leerlingen de volgende vragen voorgelegd:

- Vraag 1: Wie vindt rekenen een leuk vak?
- Vraag 2: Wie vindt aardrijkskunde een leuk vak?
- Vraag 3: Wie vindt begrijpend lezen een leuk vak?

De kinderen reageerden door hun vinger op te steken.

Positieve waardering rekenen, aardrijkskunde en begrijpend lezen per groep in percentages

	Groep 4	Groep 5	Groep 6	Groep 7	Groep 8
Rekenen	60%	54%	59%	55%	48%
Aardrijkskunde	83%	73%	54%	46%	49%
Begrijpend lezen	51%	48%	36%	29%	25%

Ons sombere vermoeden werd door dit onderzoek bevestigd. Wat laten de getallen zien? In groep 4 heeft de helft van de leerlingen al een hekel aan het vak begrijpend lezen, en het werken met een begrijpend leesmethode is nog maar net begonnen! Naarmate de schoolloopbaan vordert wordt deze weerstand alleen maar groter. In groep 8 geldt slechts voor 25% van de leerlingen dat kerndoel 9, plezier in lezen, bereikt is.

Als we er andere onderzoeksgegevens op naslaan komen we tot vergelijkbare conclusies.

- Zo blijkt uit onderzoek van Twist e.a. (2004) dat Nederlandse kinderen samen met kinderen uit de Verenigde Staten de meest negatieve instelling ten opzichte van lezen hebben: meer dan 55% van de leerlingen heeft een gemiddelde tot lage attitude ten opzichte van lezen.
- In het PPON-onderzoeksverslag van 2007 wordt aangegeven dat het enthousiasme van leerlingen voor lezen sinds 1993 achteruit gaat.
- Verder is in het verslag van PIRLS 2007 te lezen dat in Nederland de groep kinderen die thuis nooit een boek leest relatief groot is (42% versus internationaal 32%). PIRLS staat voor Progress in International Reading Literacy Study, en is een project verbonden aan het internationale instituut IEA, dat zich bezighoudt met vergelijkend onderzoek naar de onderwijsprestaties van kinderen.

Duidelijk is dat de huidige aanpak van begrijpend lezen op basisscholen op de schop moet. Er valt veel te verbeteren. Het moet beter en leuker! In een vervolgartikel zullen wij u informeren over de Edux-pilot "Begrijpend lezen, maar dan anders."

Joop Stoeldraijer is senior adviseur Taal en **Marieke Boers** is adviseur Taal. Beiden zijn werkzaam bij Edux Onderwijsadvies.

Literatuur

- Mullis, J. e a. International Report: IEA's Progress in International Reading Literacy study in Primary School in 40 countries, PIRLS (2007).
- PPON-reeks 33: Balans van het leesonderwijs aan het einde van de basisschool 4 (2007).
- PPON-reeks 35: Balans over leesstrategieën in het basisonderwijs (2007).
- Stoeldraijer, J. en M. Forrer, Effectiever en efficiënter begrijpend leesonderwijs, [www.taalpilots.nl/digitale implementatiekoffer/ Wat doet ertoe in het taalleesonderwijs?](http://www.taalpilots.nl/digitale%20implementatiekoffer/Wat%20doet%20ertoe%20in%20het%20taalleesonderwijs?)
- Twist, L. e.a., Good readers but a cost? Attitudes to reading in England. *Journal of research in reading*, Volume 27, nummer 4, (november 2004).
- www.nieuwsbegrip.nl (CED, Rotterdam).